

הרגש המוקצה הקרוי חמלה

משה אופיר: ללכת יומם ולילה, הוצאת עם עובד 2003, 238 עמ'

"ויסעו מסכת ויחננו באתם בקצה המדבר. וה' הולך לפניכם יומם בעמוד ענן ולילה בדרך, ולילה בעמוד אש להאיר להם, ללכת יומם ולילה. לא ימיש עמוד הענן יומם, ועמוד האש לילה, לפני העם." (שמות יג' כ'-כב')

ללכת יומם ולילה מספר על יום אחד בחייו של תלמיד ישיבה לשעבר המשוטט בתל-אביב, פוגש אנשים, מדבר, נזכר, עורג, חולם, וחוזר חלילה. הספר נטול כל מבנה לינארי סטנדרטי. האירועים המתרחשים בפועל מתערבבים באופן חלק עם אירועי עבר ועם אירועים בדיוניים. לא פעם אנחנו מגלים אחרי פסקאות ספורות, לעיתים אפילו אחרי כמה עמודים, שכל מה שסופר לא היה ולא נברא. בפעמים אחרות לא נדע אם המציאות שתוארה היא מציאות או בדיון. כדי לבלבל אפילו יותר, הגיבור של משה אופיר הוא משה אופיר. אבל לא - זו לא אוטוביוגרפיה. ישנו משה אופיר הסופר, ומשה אופיר המספר (סופר בפני עצמו), שניהם תלמידי ישיבה שהתפקדו, שניהם גרים בתל-אביב, שניהם דברנים לא קטנים, ושניהם דמויות נפרדות לחלוטין.

אז על מה הספר? על חיפוש זהות אישית, יאמרו אחדים; חיפוש זהות תרבותית, יענו אחרים; על חיפוש אהבה, כיסופים, ערגה, בדידות, יצירתיות. כנראה על כל אלה ביחד. משה אופיר המספר מחפש את עצמו בכל המישורים הללו - הוא מחפש את מקומו בעולם התל-אביבי, ובעולם בכלל, את הפינה שלו, את האהבה שלו, את הדרך הייחודית שלו להתבטא, את המקום החברתי-תרבותי שלו. ואנחנו, הקוראים, מלווים אותו בחיפוש המרתק הזה, שהוא בעל רבדים רבים מספור.

באחת הסצנות הראשונות בספר מתואר מעשה אהבה המתרחש ביום הכיפורים: "בליל יום כיפור באה נטשה אל ביתי לראשונה ולאחרונה. כשהחמיאה לי על השירים הרגישים שלי, ליטפתי את ירכה בעדינות. כמה שניות אחר-כך כבר התגוששנו זה עם זה בעוד בגדינו מושלכים לרצפה. [...] נטשה שאלה אותי בטון חצוף ומגרה, אם מותר בכלל לעשות אהבה ביום כיפור. ענית לה שברור שאסור, וזה הספיק לשנינו, מגורים בעיקר מן החטא, לתחיל בהפעלת שרירי האגן במשותף [...]" (עמ' 26).

ניתן לחשוב שמדובר במעשה כפירה רגיל - הנה הדת"ש הפך לחילוני הכופר בכל, המבלה את יום הכיפורים בסטוץ חולף. אבל לא כך הוא. אין שום עונג לא במעשה הכפירה וגם לא במעשה האהבה. יש רק חלל גדול וכמיהה עצומה למגע אנושי. לא פלא שהמספר מתחנן בפני נטשה

להישאר ללילה ("אחרי הסיגריה המסורתית ותוך כדי עישונה ביקשתי מנטשה שתישאר לישון אצלי והיא סירבה. שוב ושוב ביקשתי, והיא סירבה. [...]) אחר כך שוב הצתי סיגריה ושוב ביקשתי, בתחינה כמעט, שתישאר לישון אצלי", עמ' 27). לא המגע המיני הוא הפתרון אלא החיבוק שאחרי. וכאשר נטשה מסרבת לספק את הצורך הזה, הוא נותר חסר כל.

למעשה, התבוננות מעמיקה יותר בספר מגלה שאופיר כלל אינו בועט בעברו הדתי. הוא קשור אליו בעבותות, ואינו מסוגל להינתק ממנו. בניגוד לחוזרים בשאלה בדרך כלל, הוא גם אינו נוטר לעברו טינה, ולהפך. כאשר הוא חושד בשתי נערות חילוניות כי הן לועגות לגבר חרדי, הוא נזעק, גם אם בדרכו הפסיבית-אגרסיבית, המאפיינת כל כך את ההתנהלות כולה ("כשהוא [החרדי] עולה, אחת

משה אופיר

ללכת יומם ולילה

מהן [...] עושה תנועת בוז מאחורי גבו. אני קולט את התנועה הזו בזווית עיני, מפסיק לכתוב ושולח מבט מלא זעם אל הבנות. אלא שהן עומדות בגבן אלי ואינן רואות את מחאתי. אני קורא אליהן ברוגזה, אבל הרעש החזק שברחוב וקול טרטור האוטובוס המתרחק מונעים מהן לשמוע את קריאתי. אני שב לכתוב ככעס רב [...] (עמ' 204). אופיר המספר לא מצליח לשנות את העולם או לגרום לו להתנהל "כשורה", אבל עוולות חברתיות, גם כאשר אינן מופנות נגדו, מעוררות בו אי שביעות רצון ניכרת ולרצון לתקן. הדפוס הזה של ניסיון לתקן את העולם בקטנות חוזר שוב ושוב, וגובע מאותו גורם שחסר כל כך בקרב מספרים ישראלים מודרניים. אופיר לא מתבייש להיות אוהב אדם. למרות שהוא מנסה לסגל גורמות ההתנהגות החברתיות המקובלות, הוא נותר נטע זר, לא בגלל עברו הדתי, לא בגלל הניתוק התרבותי, אלא פשוט בגלל שהוא אוהב בני אדם. כאשר פרופסור מזדקן מתמלא אימה משום הזיותיו על כיבוש רומאי, לא מנסה אופיר להניאו מדמיונותיו, כפי שעושים כולם. במקום זה "שיתפתי אתו פעולה, מחזרתי את כל המונחים

והמושגים המוכרים לי מהתקופה. [...] אין בכלל ספק, הוא מצא בי בעל ברית נאמן, שמודע כמוהו למצב לאשורו, ולא מתפתה לדברי ההרגעה הכוזבים של כל הסובבים אותו [...] הוא אפילו גילה לי בסודי-סודות, היכן טמונים כמה מטילי זהב ששמר, והשביע אותי שאשתמש בהם רק לשם מימון המשך המרד."

מרגש במיוחד הוא יחסו לאורי, ילד אוטיסט המתגורר באותו בניין.

"כשהגעתי הביתה כבר טאטא החושך את שאריות היום, ובכניסה לבניין נתקלתי באורי, בנם האוטיסט או המפגר או המוגבל - אינני בקי בהגדרות המקצועיות - של השכנים. אורי, בערך בן חמש-עשרה, עמד שם כהרגלו ומיין דואר. הוא אינו מורשה לצאת בגפו לרחוב, אלא רק עד הכניסה לבניין" (עמ' 210).

זה הרקע. בעצם אורי מוציא מכל התיבות את המכתבים ומחזיר אותם בעדינות לתיבה הנכונה. זוג אחד שגר בכניין מתנגד לכך. הם נזופים באורי, בהוריו, ואפילו, דברי המספר: "השאירו לי פתק על הדלת, שתדבר עם החבר שלך" שיניח לתיבת הדואר שלהם. לא זיכיתי אותם בתגובה, כמוכן. מאז הוא מדלג ביראה על תיבה מספר שלוש. הוא רק מקיש עליה בציפורן ואומר בפחד גדול 'אסור... אסור', אחר כך מקרב את האצבע לפיו כאילו הוא מצווה על עצמו לשתוק. המראה הזה הוא בלתי נסבל. נער מגודל ששפתו העליונה מרוצדת בחתימת שפם, גדל גוף, מפוחד בגלל מעשה שטותי שלא מזיק לאף אחד" [...] "כשאורי לא בסביבה, ואף אחד לא עומד שם, אני משלים את המלאכה שלו. מובן שאני לא מסוגל להגיע לרצינות וריכוז כמוהו, ובכל זאת אני שולף את המכתבים מתיבה שלוש ומחזיר אותם מיד למקומם. שינסו, אם הם רוצים, לדבר על זה עם ההורים שלי" (עמ' 211-210).

הבחירה בשם "אורי", כמו כל בחירה אחרת בספר, נראית מכוונת. אורי - הצבר יפה הבלורית והתואר של הספרות הישראלית - הוא כאן אוטיסט ומוגבל. (וכדי שלא נחמיץ את ההקשר התרבותי, לאמו של אורי של אופיר קוראים רותי, ואמו של אורי של משה שמיר היא רותה), ואילו המשפחה הנאורה ביותר היא זו שאוסרת עליו לנגוע במכתבים שלה. אנשי השוליים הם הגיבורים האמיתיים, האהובים, של אופיר.

אופיר המספר הוא אנטי גיבור. אין בו שום תכונה הקשורה בעוז לב, זריזות, קסם אישי. הוא לאה, לא מסתדר במציאות, שרוי בערגה מתמדת ולא מסופקת. אבל הוא אנטי גיבור קסום ומעורר אמפיתיה. ובניסיון לנתח את הסיבה מצאתי אותו מרכיב קסום - שלצערי חסר מאוד בספרות הצעירה הישראלית, ובספרות התל-אביבית (כז'אנר) בכלל - הסיפור של משה אופיר הוא סיפור מלא אהבה לבני אדם. משה אופיר אוהב אנשים ומגלה כלפיהם את אותו רגש מוקצה הקרוי חמלה.

טלי וישנה